

u Uputi Ministarstva za unutarnje poslove iz ljeta 1946. – bili su to „rasadnici čovjeka novog kova – poštenog, punopravnog radnika i državljanina FNRJ” (prijevod M. G. R.). U tom cilju vlast je, kao što i cijela knjiga svjedoči, koristila sve mogućnosti koje je imala na raspolaganju.

Martina Grahek Ravančić

Mira Kolar-Dimitrijević, *Igor Karaman. Život, djelo i doprinos ekonomskoj povijesti Hrvatske* (Zagreb: Plejada, 2023), 238 str.

Unatoč visokoj životnoj dobi, Mira Kolar-Dimitrijević ne posustaje u pisanju relevantnih historiografskih studija. Njezina posljednja knjiga biografija je povjesničara i sveučilišnoga profesora Igora Karamana. Ovakve biografske posvete zaslužnim hrvatskim povjesničarima rijetka su pojava u hrvatskoj historiografiji i publicistici. Na taj je način ova knjiga iznimno zanimljiva i važna ne samo stručnoj, akademskoj publici nego i široj javnosti zainteresiranoj za intelektualnu povijest XX. stoljeća.

Knjiga se sastoji od ukupno – uključujući zaključak – 15 poglavlja: „Uvod” (str. 13–18), „Obitelj i porijeklo” (str. 19–24), „Školovanje i prvo zaposlenje” (str. 25–29), „Rad u Državnom arhivu u Zagrebu od 1953. do 1959.” (str. 30–50), „Karaman, prvi predavač gospodarske povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1959.-1987.)” (str. 51–73), „Karaman kao predstojnik Instituta za hrvatsku povijest Centra za povijesne znanosti u Zagrebu (1974.-1977.)” (str. 74–77), „Karamanov rad u Savezu povijesnih društava Jugoslavije (1972.-1976.)” (str. 78–85), „Karaman, suradnik JAZU i voditelj Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Zagrebu od 1979. do 1982.” (str. 86–95), „Karamanov rad od umirovljenja 1987. do ponovne reaktivizacije 1991. godine” (str. 96–98), „Karaman u Republici Hrvatskoj (1990.-1995.) ili padanje s vrha na dno režimske historiografije” (str. 99–128), „Problemske teme kojima se bavio Karaman ili pokušaj sintetiziranja Karamanova rada” (str. 129–148), „Karamanove kolektivne monografije” (str. 149–158), „Prema sintezi gospodarske povijesti” (str. 159–163), „Karamanova suradnja s inozemnim znanstvenim institucijama, arhivistima i povjesničarima” (str. 164–194). Na kraju knjige nalazi se zaključak, bibliografija radova Igora Karamana, kazalo imena i bilješka o autorici studije.

U uvodnome poglavlju autorica objašnjava motivaciju za pisanje ove studije te ističe da je glavni razlog potreba za upoznavanjem sveukupne, a ne samo akademske, javnosti s velikim i važnim opusom hrvatskoga povjesničara Igora Karamana. Smatra da se u njegovim radovima reflektiraju sve ključne promjene u strukturi i temeljnim karakteristikama hrvatskoga gospodarstva unutar procesa dugoga trajanja, od ranih procesa modernizacije pa sve do

početka Prvoga svjetskog rata. Na taj način njegov cjelokupni opus, sagledan iz više perspektiva, može biti – uvjerena je autorica – odličan vodič za promišljanje o prošlosti, sadašnjosti i budućnosti hrvatskoga gospodarstva.

U nastavku se autorica osvrće na njegovo obiteljsko podrijetlo te daje poseban osvrt na ulogu i važnost njegova oca Ljube Karamana, cijenjenoga povjesničara umjetnosti. Nadalje, obrađuje školske dane i obrazovanje I. Karamana i njegovo prvo zaposlenje u Muzeju narodnog oslobođenja (Muzeju revolucije) u Zagrebu od 1946. do 1949. godine. Prateći kronološki njegov život i zaposlenje, autorica u poglavlju „Rad u Državnom arhivu u Zagrebu od 1953. do 1959.” obrađuje Karamanov rad u toj arhivskoj instituciji tijekom 50-ih godina prošloga stoljeća. Pritom se osobito osvrće na Karamana kao arhivista, ali i istraživača povijesti arhivske službe te autora inventara matičnih knjiga. Posebno je važna analiza njegova rada na arhivsko-povijesnom pregledu valpovačkoga vlastelinstva, što će postati predmetom njegova većega istraživačkog angažmana tijekom idućih godina. U poglavlju „Karaman, prvi predavač gospodarske povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1959.-1989.)” autorica obrađuje najplodnije i najvažnije razdoblje u Karamanovu akademskom radu. Objašnjava njegovu nastavničku aktivnost na predmetu gospodarske povijesti, mentorstva diplomskih radova vezanih uz ovaj predmet, teme diplomskih radova itd. Osobito je zanimljiva autoričina analiza Karamanova rada na popularizaciji tema iz gospodarske povijesti na radiju i televiziji, kao i suradnjom s profesorima u školama te publiciranjem povijesnih atlasa, povijesnih udžbenika i sinteza hrvatske povijesti i sl. Na taj način pokazuje njegovu veliku ulogu ne samo u akademskom životu nego i u onome što se danas popularno naziva javnom povijesti, dakle u popularizaciji znanstvenih rezultata i njihovoj diseminaciji široj publici. U iduća dva poglavlja – „Karaman kao predstojnik Instituta za hrvatsku povijest Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu (1974.-1977.)” i „Karamanov rad u Savezu povijesnih društava Jugoslavije (1972.-1976)” – autorica obrađuje Karamanov rad u dvije važne institucije u kojima je imao ključnu i usmjeravajuću ulogu. Posebice se osvrće na suradnju u okviru časopisa *Acta historico-oeconomica Jugoslaviae*, tada jedinom časopisu specijaliziranom za ekonomsku povijest u zemlji. U nastavku se posvetila analizi drugih Karamanovih projekata i djelatnosti u institucijama kao što su JAZU (danas HAZU) i tamošnji Zavod za povijesne znanosti, u raznim međuakademijskim odborima, kao i na Odsjeku za povijest Filozofskoga fakulteta, sve do umirovljenja 1987. i reaktivacije 1991. Posebno je složeno i slojevito poglavlje posvećeno Karamanovu radu nakon demokratskih promjena i stvaranja samostalne hrvatske države – „Karaman u Republici Hrvatskoj (1990.-1995.) ili padanje s vrha na dno režimske historiografije”. U njemu autorica promatra sve aspekte njegova rada te kontroverze koje su se u prvoj polovini 90-ih godina vezivale uz osobu Igora Karamana i njegov odnos prema aktualnoj politici, prema Bosni i Hercegovini, hrvatskom povijesnom prostoru, Tuđmanovoj politici itd. Opisuje Karamanovu djelatnost kao predstojnika Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta i voditelja projekta „Hrvatska u vrijeme turskih ratova u obrani

predturskih granica Hrvatske” te predsjednika Koordinacijske radne grupe za dokumentaciju o teritoriju, granicama i stanovništvu Republike Hrvatske pri Vladi Republike Hrvatske 1991. – 1992. Poglavlje završava Karamanovom iznenadnom smrću 1995. godine.

U završnim dijelovima knjige Kolar-Dimitrijević piše o njegovu radu kao predsjednika Republičkoga odbora za povijesne udžbenike 1991. i Arhivskoga savjeta Hrvatske te o njegovim vezama s Družbom „Braća Hrvatskoga Zmaja” i Maticom hrvatskom. Svakako su zanimljiva autoričina razmatranja Karamanova rada kao agrarnoga povjesničara, ali i povjesničara koji se bavio raznim fenomenima urbane povijesti sjeverozapadne i mediteranske Hrvatske. Autorica razmatra i njegov kritički rad, kao i rad na sintezama brojnih tema iz hrvatske povijesti. Sve to obuhvaćeno je u poglavlju „Problemske teme kojima se bavio Karaman ili pokušaj sintetiziranja Karamanova rada”. O Karamanovu radu na projektima koji su rezultirali izradom monografija više autora kao što su *Tisućljetni Zagreb*, *Enciklopedija hrvatske znanosti i kulture* i *Vukovar – vjekovni hrvatski grad na Dunavu* autorica piše u poglavlju „Karamanove kolektivne monografije”. U tom kontekstu treba čitati i iduće poglavlje pod naslovom „Prema sintezi gospodarske povijesti”. Posljednje poglavlje posvećeno je Karamanovim bogatim znanstvenim i intelektualnim vezama sa znanstvenicima i institucijama iz inozemstva. Osobito vrijedi istaknuti višedesetljetnu i mnogostruko uspješnu i plodnu suradnju s Gradišćem i gradišćanskim Hrvatima, u koju je bio uključen i njegov kolega s Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu Ivan Kampuš.

Knjiga *Igor Karaman. Život, djelo i doprinos ekonomskoj povijesti Hrvatske* daje kritički presjek ukupnoga znanstvenog i sveučilišnog rada jednoga od najvećih hrvatskih povjesničara druge polovine XX. stoljeća. U knjizi je obuhvaćen kompletan znanstveni opus ovoga iznimno plodna znanstvenika i sveučilišnoga profesora, ali i mnoge njegove funkcije koje je za života obnašao te u kojima je ostavio znatan trag. Naglasak je u knjizi stavljen na Karamanov inovativan i pionirski rad na uvođenju gospodarske povijesti u nastavnički kurikulum na Sveučilištu u Zagrebu, odnosno na Odsjeku za povijest Filozofskoga fakulteta. Autorica vješto prati njegov znanstveni rad na raznim temama iz hrvatske gospodarske povijesti u širokom luku od novoga vijeka pa sve do modernoga i suvremenoga razdoblja te njegovu implementaciju u sveučilišni nastavni program. Pritom ne zaboravlja upozoriti na bogatu komunikaciju Igora Karamana s inozemnim institucijama i kolegama, što je – očito je iz ove studije – presudno utjecalo na transfere ideja i novih, svježih saznanja u hrvatsku akademsku zajednicu, u kojoj je Karaman bio čvrsto ukorijenjen. Na taj način ova knjiga prestaje biti samo studija o jednom povjesničaru i njegovim utjecajima na razvoj hrvatske gospodarske povijesti, nego postaje i svojevrsna intelektualna historija, odnosno portret jednoga intelektualca u složenim vremenima društvenih i političkih promjena na prostoru Srednjoistočne Europe.